THE HEBREW JOURNAL
דער אידישער זשורנאל
(THE HEBREW JOURNAL)
Published by
JOURNAL PUBLICATIONS OF TORONTO, LIMITED
542 DUNDAS ST. WEST Telephones: ADelaide 7424-7425
NATHAN FRIEDLAND, President.
Only Daily Jewish Newspaper in the Province of Ontario.
Subscription Rates: $6 PER YEAR $3.50 SIX MONTHS
Single Copy—3 cents.
Entered as Second Class Mail Matter at C. P. O., Toronto, January 22nd, 1913.
ALLIED PRINTING TRADES UNION (LABOR) COUNCIL TORONTO, ONT. 25

ראדיא

(מעגליכע שמועסען)
פון יצחקי

לכתחילה האָב איך אין זינען געהאַט צו שרייבען היינט וועגען וועטער.

איהר האָט דאָך, מסתמא, געלייענט אין "ישורנאל" אז צוליעב דעם מילדען וועטער פון היינטיגען ווינטער האָבען די טייכען אין אנטאריא אָנגעהויבען פאר־פלייצען, אזוי ווי ערב פסח־צייט.

אזוי ווי דאָס איז דאָך ניט קיין גע־וועהנליכע דערשיינונג, דאריבער איז קיין וואונדער ניט, וואָס מען קנייטשט מיט די פלייצעס און מען פארשטעהט ניט וואו עס איז ערגעץ נעלם געוואָרען אינזער אַלטער גוטער "קענינ ווינטער" מיט זיין שטענדיגען באגלייטער דער "פעטער שניי".

יא, האָב איך לכתחילה, הייסט עס, אין זינען געהאַט צו שרייבען וועגען דעם היינטיגען ווינטער, מ'שטיינט געוואָגט, אָבער איך האָב באשלאָסען ניט צו שרייבען וועגען דעם. עס איז א גרויסע ריזי־קע פאר מיר צו מאַכען שוין, אזוי שנעל א הספד (העספּער) נאָכ'ן ווינטער. פונקט היינט וועט, מסתמא, אויף צעלאָכעס אויסבלעכען א פראָסט מיט א זאונערוכע, מיט א שניי און א ווינטער־שטורם ווי עס פאַסט פאר אונזער קאַלטער קאַנאַדע.

איך ווייס שוין פון לאַנג, אז סאי פאר מיר און סאי פאר'ן וועטער־נביא איז געפעלליך צו זאַטשעפען זיך מיט'ן וועטער... האָט איהר שוין אמאָל געזעהן, אז דער וועטער־נביא זאָל טרעפען וואָס פאר א פאָ־גאדע מיר וועלען מאָרגען האָבען?

איך האָב עס נאָר ניט געזעהן...

* * *

אַלזאָ, צוליעב דער גרויסער ריזיקע וואָס שטעקט צו אנהויבען זיך מיט'ן וועטער האָב איך דאריבער אויסגעקליבען אויף היינט אַן אנדער טעמע פאר מיין קאָ־לום. איך האָב אויסגעקליבען פאר זיך א טעמע זיכערע, פונדאמענטאַלע טעמע, וועלכע קען זיך נ'ט ניט ענדערען אזוי ווי דער וועטער.

דאָס איז וועגען דער ראדיא!

איך פיהל אז עס איז מיין פליכט צו זאָגען א וואָרט וועגען ראדיא. איך האָב וועגען דעם נאָר גאָרניט דערמאָנט זינט עס איז אריין אין מאָרקעט.

די ראדיא געפינט זיך נאָך אין דער פּעריאָדע פון אנטוויקלונג. עס איז נאָך א ניי געבוירענ קינד און דאָך האָט עס באַ־וויזען צו אַרויסשטופּען אזוי שנעל דעם "זיידען" פון די מוזיקאַלישע הויז־אינ־סטרומענטען — דעם גראַמאָפאָן.

אויפ'ן אַלטיטשקען גראַמאָפאָן איז מיר ממש א ביטערער רחמנות. פונקט ווי עס איז מיר א רחמנות אויף די אַמאָליגע הארציגע ראַמאַנטישע שטילע מואַווים...

יאָהרען לאַנג איז ביי מיר אין הויז געשטאַנען א גראַמאָפאָן, וועלכער האָט מיר, אמאָל אָפּגעקאָסט א פארמעגען מיט געלט. דער גראַמאָפאָן איז געווען ביי מיר א שטיק ציערונג און ער איז געשטאַ־נען סאַמע אויבענאָן.

ביי יעדער פאַסיגער געלעגענהייט אדער וואָן איך כ'ן בכלל געווען אין א גע־הויבענער שטימונג האָב איך אַראָפּגענע־מען דעם גראַמאָפאָן, אויסגעשע־שעפט פונ'ם גרויסען אויפהאַנג אין רעקאָרד, אין רעקאָרד, וועלכער איז מיר געווען נעהענטער צום הארצען און ער איז געשטאַ־נען סאַמע אויבענאָן.

איך ווייס שוין פון לאַנג, אז מיר זיין געשטאַנען א גראַמאָפאָן, וועלכער האָט מיר, אמאָל אָפּגעקאָסט א פארמעגען מיט געלט. דער גראַמאָפאָן איז געווען ביי מיר א שטיק ציערונג און ער איז געשטאַ־נען סאַמע אויבענאָן.

ביי יעדער פאַסיגער געלעגענהייט אדער וואָן איך כ'ן בכלל געווען אין א גע־הויבענער שטימונג האָב איך אַראָפּגענע־מען דעם גראַמאָפאָן, אויסגעשע־שעפט פונ'ם גרויסען אויפהאַנג אין רעקאָרד, אין רעקאָרד, וועלכער איז מיר געווען נעהענטער צום הארצען און האָב געלאָזט לויפען די נאָדעל איבער אויהם.

דאָס איז געווען ביי מיר א יום־טוב־דיגער מאָמענט. איך בין געזעסען ביי דער זייט און האָב געשעפּט נחת פון יאָמעלע ראַזענבלאַט'ס "גאַרלען" זיך, אדער פון מרדכי הערשמאַנ'ס "מיקי־קאָ", אדער גאָר פון מישא עלמאַנ'ס א "שטיקעלע". איך האָב זיך אויסגעקליי־בען יענעם רעקאָרד וועלכען איך האָב דאַ־מאָלס פארגעזויגען.

אזוי איז עס געווען אמאָל, אין יענע גוטע צייטען, ווען דער מענש איז געווען דער באַלעבאָס איבער זיין אייגענער "פריי־וועסי". אדער איבער זיך אליין, היינט אבער מוז דער מענש בעהמען "אַר־דערס" פון דער "נעהיימער קראַפט", וועלכע באַשטימט פאר איהם אין פאַר־אויס וועלכע מוזיק ער זאָל און מ'זאָל האָבען. און וועלכע קראַפט צווינגט איהם צו אויסקלייבען פאר זיך, ניט דאָס, וואָס ער וויל, נאָר דאָס וואָס מען גיט איהם נייע צייטען, נייע פּויגעל...

* * *

מילא, ווייס איך דאָך אז איך בין א "באַדערנער מענש" און מוז נאָכגעהן נאָכ'ן שטראָם. אָבער אויף מיין באַליעב־טען גראַמאָפאָן איז מיר פארט א רחמנות. זינט איך האָב איהם פארקויפט ערגעץ אין א ווינקעל און האָב אויעקגעשטעלט די ראדיא אויבענאָן — אויפ'ן זעלבען פּלאַץ וואו דער גראַמאָפאָן איז פריהער געשטאַ־נען, פיהל איך אז איך כ'ן א גרויסע עולה באַגאַנגען געגען דעם "זיידען". יעדעס מאָל, וואָס עס קומט מיר אויס צו פאר־ביינעהן דעם ווינקעלע וואו דער "יורד", דער גראַמאָפאָן שטעהט, גיט מיר א צופ דאָס הארץ און איך קעהר אויעף דעם קאָפּ.

איך שעהם זיך צו קוקען דעם גראַ־מאָפאָן אין די אויגען אריין...

לכתחילה האָב איך אין זינען געהאַט צו שרייבען היינט וועגען וועטער.

איהר האָט דאָך, מסתמא, געלייענט אין "ישורנאל" אז צוליעב דעם מילדען וועטער פון היינטיגען ווינטער האָבען די טייכען אין אנטאריא אָנגעהויבען פאר־פלייצען, אזוי ווי ערב פסח־צייט.

אזוי ווי דאָס איז דאָך ניט קיין גע־וועהנליכע דערשיינונג, דאריבער איז קיין וואונדער ניט, וואָס מען קנייטשט מיט די פלייצעס און מען פארשטעהט ניט וואו עס איז ערגעץ נעלם געוואָרען אינזער אַלטער גוטער "קענינ ווינטער" מיט זיין שטענדיגען באַגלייטער דער "פעטער שניי".

יא, האָב איך לכתחילה, הייסט עס, אין זינען געהאַט צו שרייבען וועגען דעם היינטיגען ווינטער, מ'שטיינט געוואָגט, אָבער איך האָב באשלאָסען ניט צו שרייב־בען וועגען דעם. עס איז א גרויסע ריזי־קע פאר מיר צו מאַכען שוין, אזוי שנעל א הספד (העספּער) נאָכ'ן ווינטער. פונקט היינט וועט, מסתמא, אויף צעלאָכעס אויסבלעכען א פראָסט מיט א זאונערוכע, מיט א שניי און א ווינטער־שטורם ווי עס פאַסט פאר אונזער קאַלטער קאַנאַדע.

איך ווייס שוין פון לאַנג, אז סאי פאר מיר און סאי פאר'ן וועטער־נביא איז גע־פערליך צו זאַטשעפען זיך מיט'ן וועטער... האָט איהר שוין אמאָל געזעהן, אז דער וועטער־נביא זאָל טרעפען וואָס פאר א פאָ־גאדע מיר וועלען מאָרגען האָבען?

איך האָב עס נאָר ניט געזעהן...

* * *

אַלזאָ, צוליעב דער גרויסער ריזיקע וואָס שטעקט צו אנהויבען זיך מיט'ן וועט־טער האָב איך דאריבער אויסגעקליבען אויף היינט אַן אנדער טעמע פאר מיין קאָ־לום. איך האָב אויסגעקליבען פאר זיך א טעמע זיכערע, פונדאַמענטאַלע טעמע, וועלכע קען זיך נ'ט ענדערען אזוי ווי דער וועטער.

דאָס איז וועגען דער ראדיא!

איך פיהל אז עס איז מיין פליכט צו זאָגען א וואָרט וועגען ראדיא. איך האָב וועגען דעם נאָר גאָרניט דערמאָנט זינט עס איז אריין אין מאָרקעט.

די ראדיא געפינט זיך נאָך אין דער פּעריאָדע פון אנטוויקלונג. עס איז נאָך א ניי געבוירענ קינד און דאָך האָט עס באַ־וויזען צו אַרויסשטופּען אזוי שנעל דעם "זיידען" פון די מוזיקאַלישע הויז־אינ־סטרומענטען — דעם גראַמאָפאָן.

אויפ'ן אַלטיטשקען גראַמאָפאָן איז מיר ממש א ביטערער רחמנות. פונקט ווי עס איז מיר א רחמנות אויף די אַמאָליגע הארציגע ראַמאַנטישע שטילע מואַווים...

יאָהרען לאַנג איז ביי מיר אין הויז געשטאַנען א גראַמאָפאָן, וועלכער האָט מיר, אמאָל אָפּגעקאָסט א פארמעגען מיט געלט. דער גראַמאָפאָן איז געווען ביי מיר א שטיק ציערונג און ער איז געשטאַ־נען סאַמע אויבענאָן.

ביי יעדער פאַסיגער געלעגענהייט אדער וואָן איך כ'ן בכלל געווען אין א גע־הויבענער שטימונג האָב איך אַראָפּגענע־מען דעם גראַמאָפאָן, אויסגעשע־שעפט פונ'ם גרויסען אויפהאַנג אין רעקאָרד, אין רעקאָרד, וועלכער איז מיר געווען נעהענטער צום הארצען און האָב געלאָזט לויפען די נאָדעל איבער אויהם.

דאָס איז געווען ביי מיר א יום־טוב־דיגער מאָמענט. איך בין געזעסען ביי דער זייט און האָב געשעפּט נחת פון יאָמעלע ראַזענבלאַט'ס "גאַרלען" זיך, אדער פון מרדכי הערשמאַנ'ס "מיקי־קאָ", אדער גאָר פון מישא עלמאַנ'ס א "שטיקעלע". איך האָב זיך אויסגעקליי־בען יענעם רעקאָרד וועלכען איך האָב דאַ־מאָלס פארגעזויגען.

אזוי איז עס געווען אמאָל, אין יענע גוטע צייטען, ווען דער מענש איז געווען דער באַלעבאָס איבער זיין אייגענער "פריי־וועסי", אדער איבער זיך אליין, היינט אבער מוז דער מענש בעהמען "אַר־דערס" פון דער "נעהיימער קראַפט", וועלכע באַשטימט פאר איהם אין פאַר־אויס וועלכע מוזיק ער זאָל און מ'זאָל האָבען. און וועלכע קראַפט צווינגט איהם צו אויסקלייבען פאר זיך, ניט דאָס, וואָס ער וויל, נאָר דאָס וואָס מען גיט איהם נייע צייטען, נייע פּויגעל...

* * *

מילא, ווייס איך דאָך אז איך בין א "באַדערנער מענש" און מוז נאָכגעהן נאָכ'ן שטראָם. אָבער אויף מיין באַליעב־טען גראַמאָפאָן איז מיר פארט א רחמנות. זינט איך האָב איהם פארקויפט ערגעץ אין א ווינקעל און האָב אויעקגעשטעלט די ראדיא אויבענאָן — אויפ'ן זעלבען פּלאַץ וואו דער גראַמאָפאָן איז פריהער געשטאַ־נען, פיהל איך אז איך כ'ן א גרויסע עולה באַגאַנגען געגען דעם "זיידען". יעדעס מאָל, וואָס עס קומט מיר אויס צו פאר־ביינעהן דעם ווינקעל וואו דער "יורד", דער גראַמאָפאָן שטעהט, גיט מיר א צופ דאָס הארץ און איך קעהר אויעף דעם קאָפּ.

איך שעהם זיך צו קוקען דעם גראַ־מאָפאָן אין די אויגען אריין...

די ערשטע דיפּלאָמען אין דעם העברעאישען אוניווערזיטעט אין ירושלים

פון אונזער ספּעציעלען קאָרעספּאָנדענט
י. ל. וואָהלמאַן, (תל־אביב).

מיר. קאָמפּבעל, דער שעף פון דעם ביל־דונגס דעפּארטמענט, מר. באומאַן, דער באַוואוסטער ארכיעלאָג "פאַטער" ווינסאַן און פיעל אנדערע הויכע בעאַמטע גייסט־ליכע און ריכטער.

דער סטודענטען־כאָר האָט אָנגעהויבען די פייערונג מיט'ן תהלים קאַפּיטעל השמים מספּרים כבוד אל, און די "ערש־טע מאַניסטערס" פון דער העברעאישער אוניווערזיטעט קומען אריין פאַר־ווייז אין זאַל. זיי ווערען בעגריסט דורך הילכיגע אַפּלאָדיסמענטען, און נאָכ'ן פארענדיגע דעם ענגלישען הימן, הויבט אָן דר. מאַג־נוס זיין רעדע מיט א הויכער "שהחיינו, בשם ומלכות"...

— היינט איז א וויכטיגער טאָג — זאָגט דר. מאַגנוס — ניט נאָר בלויז פאר דער העברעאישער אוניווערזיטעט, נאָר אויך פאר'ן גאַנצען אידישען פאָלק. עס זענען דאָ אָנגעצונדען געוואָרען די ערש־טע פלעמלאַך, און מיר האָפּען, דאָס יע־דערער וועט זיך זיין פלעמעל אוועקשטעל־לען אויף א שפּיץ־באַרג, פון וועלכען עס שיכטע פונ'ם איסלאַם (שלום פישענסקי), און אלגעמיינע פילאָזאָפיע (דינה זאקהיים אריה וואָלאָדאַרסקי און משה שטיינבערג).

די דיפּלאָמען זיינען געוואָרען אויס־געפעלטיגט אויף א קינסטלערישען אופן; מיט א העברעאישען און לאַטייניש־טעקסט אויף א פיינעם פּאַרמעט, און זע־נען אונטערגעשריבען געוואָרען דורכ'ן האָט איהר שוין אמאָל געזעהן, אז דער וועג־טער־נביא זאָל טרעפען וואָס פאר א פאָ־גאדע מיר וועלען מאָרגען האָבען?

איך האָב עס נאָר ניט געזעהן...

* * *

אַלזאָ, צוליעב דער גרויסער ריזיקע וואָס שטעקט צו אנהויבען זיך מיט'ן וועט־טער האָב איך דאריבער אויסגעקליבען אויף היינט אַן אנדער טעמע פאר מיין קאָ־לום. איך האָב אויסגעקליבען פאר זיך א טעמע זיכערע, פונדאַמענטאַלע טעמע, וועלכע קען זיך נ'ט ענדערען אזוי ווי דער וועטער.

דאָס איז וועגען דער ראדיא!

איך פיהל אז עס איז מיין פליכט צו זאָגען א וואָרט וועגען ראדיא. איך האָב וועגען דעם נאָר גאָרניט דערמאָנט זינט עס איז אריין אין מאָרקעט.

די ראדיא געפינט זיך נאָך אין דער פּעריאָדע פון אנטוויקלונג. עס איז נאָך א ניי געבוירענ קינד און דאָך האָט עס באַ־וויזען צו אַרויסשטופּען אזוי שנעל דעם "זיידען" פון די מוזיקאַלישע הויז־אינ־סטרומענטען — דעם גראַמאָפאָן.

אויפ'ן אַלטיטשקען גראַמאָפאָן איז מיר ממש א ביטערער רחמנות. פונקט ווי עס איז מיר א רחמנות אויף די אַמאָליגע הארציגע ראַמאַנטישע שטילע מואַווים...

יאָהרען לאַנג איז ביי מיר אין הויז געשטאַנען א גראַמאָפאָן, וועלכער האָט מיר, אמאָל אָפּגעקאָסט א פארמעגען מיט געלט. דער גראַמאָפאָן איז געווען ביי מיר א שטיק ציערונג און ער איז געשטאַ־נען סאַמע אויבענאָן.

ביי יעדער פאַסיגער געלעגענהייט אדער וואָן איך כ'ן בכלל געווען אין א גע־הויבענער שטימונג האָב איך אַראָפּגענע־מען דעם גראַמאָפאָן, אויסגעשע־שעפט פונ'ם גרויסען אויפהאַנג אין רעקאָרד, אין רעקאָרד, וועלכער איז מיר געווען נעהענטער צום הארצען און האָב געלאָזט לויפען די נאָדעל איבער אויהם.

דאָס איז געווען ביי מיר א יום־טוב־דיגער מאָמענט. איך בין געזעסען ביי דער זייט און האָב געשעפּט נחת פון יאָמעלע ראַזענבלאַט'ס "גאַרלען" זיך, אדער פון מרדכי הערשמאַנ'ס "מיקי־קאָ", אדער גאָר פון מישא עלמאַנ'ס א "שטיקעלע". איך האָב זיך אויסגעקליי־בען יענעם רעקאָרד וועלכען איך האָב דאַ־מאָלס פארגעזויגען.

אזוי איז עס געווען אמאָל, אין יענע גוטע צייטען, ווען דער מענש איז געווען דער באַלעבאָס איבער זיין אייגענער "פריי־וועסי", אדער איבער זיך אליין, היינט אבער מוז דער מענש בעהמען "אַר־דערס" פון דער "נעהיימער קראַפט", וועלכע באַשטימט פאר איהם אין פאַר־אויס וועלכע מוזיק ער זאָל און מ'זאָל האָבען. און וועלכע קראַפט צווינגט איהם צו אויסקלייבען פאר זיך, ניט דאָס, וואָס ער וויל, נאָר דאָס וואָס מען גיט איהם נייע צייטען, נייע פּויגעל...

* * *

מילא, ווייס איך דאָך אז איך בין א "באַדערנער מענש" און מוז נאָכגעהן נאָכ'ן שטראָם. אָבער אויף מיין באַליעב־טען גראַמאָפאָן איז מיר פארט א רחמנות. זינט איך האָב איהם פארקויפט ערגעץ אין א ווינקעל און האָב אויעקגעשטעלט די ראדיא אויבענאָן — אויפ'ן זעלבען פּלאַץ וואו דער גראַמאָפאָן איז פריהער געשטאַ־נען, פיהל איך אז איך כ'ן א גרויסע עולה באַגאַנגען געגען דעם "זיידען". יעדעס מאָל, וואָס עס קומט מיר אויס צו פאר־ביינעהן דעם ווינקעל וואו דער "יורד", דער גראַמאָפאָן שטעהט, גיט מיר א צופ דאָס הארץ און איך קעהר אויעף דעם קאָפּ.

איך שעהם זיך צו קוקען דעם גראַ־מאָפאָן אין די אויגען אריין...

ראדיא

(מעגליכע שמועסען)
פון יצחקי

לכתחילה האָב איך אין זינען געהאַט צו שרייבען היינט וועגען וועטער.

איהר האָט דאָך, מסתמא, געלייענט אין "ישורנאל" אז צוליעב דעם מילדען וועטער פון היינטיגען ווינטער האָבען די טייכען אין אנטאריא אָנגעהויבען פאר־פלייצען, אזוי ווי ערב פסח־צייט.

אזוי ווי דאָס איז דאָך ניט קיין גע־וועהנליכע דערשיינונג, דאריבער איז קיין וואונדער ניט, וואָס מען קנייטשט מיט די פלייצעס און מען פארשטעהט ניט וואו עס איז ערגעץ נעלם געוואָרען אינזער אַלטער גוטער "קענינ ווינטער" מיט זיין שטענדיגען באַגלייטער דער "פעטער שניי".

יא, האָב איך לכתחילה, הייסט עס, אין זינען געהאַט צו שרייבען וועגען דעם היינטיגען ווינטער, מ'שטיינט געוואָגט, אָבער איך האָב באשלאָסען ניט צו שרייב־בען וועגען דעם. עס איז א גרויסע ריזי־קע פאר מיר צו מאַכען שוין, אזוי שנעל א הספד (העספּער) נאָכ'ן ווינטער. פונקט היינט וועט, מסתמא, אויף צעלאָכעס אויסבלעכען א פראָסט מיט א זאונערוכע, מיט א שניי און א ווינטער־שטורם ווי עס פאַסט פאר אונזער קאַלטער קאַנאַדע.

איך ווייס שוין פון לאַנג, אז סאי פאר מיר און סאי פאר'ן וועטער־נביא איז גע־פערליך צו זאַטשעפען זיך מיט'ן וועטער... האָט איהר שוין אמאָל געזעהן, אז דער וועט־טער־נביא זאָל טרעפען וואָס פאר א פאָ־גאדע מיר וועלען מאָרגען האָבען?

איך האָב עס נאָר ניט געזעהן...

* * *

אַלזאָ, צוליעב דער גרויסער ריזיקע וואָס שטעקט צו אנהויבען זיך מיט'ן וועט־טער האָב איך דאריבער אויסגעקליבען אויף היינט אַן אנדער טעמע פאר מיין קאָ־לום. איך האָב אויסגעקליבען פאר זיך א טעמע זיכערע, פונדאַמענטאַלע טעמע, וועלכע קען זיך נ'ט ענדערען אזוי ווי דער וועטער.

דאָס איז וועגען דער ראדיא!

איך פיהל אז עס איז מיין פליכט צו זאָגען א וואָרט וועגען ראדיא. איך האָב וועגען דעם נאָר גאָרניט דערמאָנט זינט עס איז אריין אין מאָרקעט.

די ראדיא געפינט זיך נאָך אין דער פּעריאָדע פון אנטוויקלונג. עס איז נאָך א ניי געבוירענ קינד און דאָך האָט עס באַ־וויזען צו אַרויסשטופּען אזוי שנעל דעם "זיידען" פון די מוזיקאַלישע הויז־אינ־סטרומענטען — דעם גראַמאָפאָן.

אויפ'ן אַלטיטשקען גראַמאָפאָן איז מיר ממש א ביטערער רחמנות. פונקט ווי עס איז מיר א רחמנות אויף די אַמאָליגע הארציגע ראַמאַנטישע שטילע מואַווים...

יאָהרען לאַנג איז ביי מיר אין הויז געשטאַנען א גראַמאָפאָן, וועלכער האָט מיר, אמאָל אָפּגעקאָסט א פארמעגען מיט געלט. דער גראַמאָפאָן איז געווען ביי מיר א שטיק ציערונג און ער איז געשטאַ־נען סאַמע אויבענאָן.

ביי יעדער פאַסיגער געלעגענהייט אדער וואָן איך כ'ן בכלל געווען אין א גע־הויבענער שטימונג האָב איך אַראָפּגענע־מען דעם גראַמאָפאָן, אויסגעשע־שעפט פונ'ם גרויסען אויפהאַנג אין רעקאָרד, אין רעקאָרד, וועלכער איז מיר געווען נעהענטער צום הארצען און האָב געלאָזט לויפען די נאָדעל איבער אויהם.

דאָס איז געווען ביי מיר א יום־טוב־דיגער מאָמענט. איך בין געזעסען ביי דער זייט און האָב געשעפּט נחת פון יאָמעלע ראַזענבלאַט'ס "גאַרלען" זיך, אדער פון מרדכי הערשמאַנ'ס "מיקי־קאָ", אדער גאָר פון מישא עלמאַנ'ס א "שטיקעלע". איך האָב זיך אויסגעקליי־בען יענעם רעקאָרד וועלכען איך האָב דאַ־מאָלס פארגעזויגען.

אזוי איז עס געווען אמאָל, אין יענע גוטע צייטען, ווען דער מענש איז געווען דער באַלעבאָס איבער זיין אייגענער "פריי־וועסי", אדער איבער זיך אליין, היינט אבער מוז דער מענש בעהמען "אַר־דערס" פון דער "נעהיימער קראַפט", וועלכע באַשטימט פאר איהם אין פאַר־אויס וועלכע מוזיק ער זאָל און מ'זאָל האָבען. און וועלכע קראַפט צווינגט איהם צו אויסקלייבען פאר זיך, ניט דאָס, וואָס ער וויל, נאָר דאָס וואָס מען גיט איהם נייע צייטען, נייע פּויגעל...

* * *

מילא, ווייס איך דאָך אז איך בין א "באַדערנער מענש" און מוז נאָכגעהן נאָכ'ן שטראָם. אָבער אויף מיין באַליעב־טען גראַמאָפאָן איז מיר פארט א רחמנות. זינט איך האָב איהם פארקויפט ערגעץ אין א ווינקעל און האָב אויעקגעשטעלט די ראדיא אויבענאָן — אויפ'ן זעלבען פּלאַץ וואו דער גראַמאָפאָן איז פריהער געשטאַ־נען, פיהל איך אז איך כ'ן א גרויסע עולה באַגאַנגען געגען דעם "זיידען". יעדעס מאָל, וואָס עס קומט מיר אויס צו פאר־ביינעהן דעם ווינקעל וואו דער "יורד", דער גראַמאָפאָן שטעהט, גיט מיר א צופ דאָס הארץ און איך קעהר אויעף דעם קאָפּ.

איך שעהם זיך צו קוקען דעם גראַ־מאָפאָן אין די אויגען אריין...

דער ענגלענדער אין קאַנאַדע

ווייסט מען איבער דער גאַנצער וועלט, אז קאַנאַדע איז ניט קיין אויסגאַמע און ליידט פונקט אזוי שטאַרק פון עקאָנאָמישען קריזיס ווי אַלע אנדערע לענדער און פון אַלע קרענק, וועלכע שלעפען זיך דעם קריזיס נאָך ווי ארבייטסלאָזיגקייט. הונגער און נויט. פונדעסטוועגען, ווען מען וואָלט הייט צו־טאָג געפרעגט אויפ'ן אינטערנעט, וועל־כע זענען אהער געקומען פון מזרח־אייראָפּאַ, איז זיי וואָלטען גרייט געווען צו פאָרען צוריק אין זייער געבורט־לאַנד, ווען זיי זאָלען האָבען א געלעגענ־הייט, וואָלטען זיי זיכער פראָטעסטירט געגען דעם, אפילו געגען א געדאַנק אזעלכען.

ווי שלעכט עס זאָל ניט זיין אין קאַנאַדע איז אין אייראָפּאַ נאָך ערגער.

די וואָך האָט פאַסירט א זעהר קוריאָזע זאַך. אַן ענגלענדער, וועל־כער געפינט זיך אין טאָראָנטאָ א קורצע צייט, איז ספּעציעל באַגאַנגען א פארברעכער געמאַכט געוואָרען פאר מעדזשיסטריט בראַון. האָט דער לעצטער באַפוילען אים צו דעפּאָרטירען פון לאַנד.

די דאָזיגע האַנדלונג פון דעם מעדזשיסטריט האָט זיך שנעל פאר־שפּרייט צווישען די ארבייטסלאָזע ענגלענדער, און גלייך זענען נאָך צוויי ענגלענדער פארגעבראַכט געוואָרען פאר'ן מעדזשיסטריט. דער לעצטער האָט פארשטאַנען וואָס די ענגלענדער ווילען. אָבער אנשטאָט צו געבען זיי א פרייען בייגעט נאָך ענגלאַנד, האָט ער זיי געגעבען צו 60 טעג געפענגניש.

אין דער זעלבער צייט, וואָס דער טאָראָנטער מעדזשיסטריט האָט ניט געוואָלט די ענגלענדער טאָן די טוהה און דעפּאָרטירען זיי פון לאַנד, איז פּרעד מאַסעלי באַגאַנגען זעלבסטמאָרד אין מאָנטרעאָלער געפענגניש אויס פארצווייפלונג דערפאַר, וואָס ער איז פאר'משפּט געוואָרען דעפּאָרטירט צו ווערען פון קאַנאַדע.

צוויי באַזונדערע פאָלען, זיי עהנליך זיי זענען, און דאָך זיי ווייט איינע פון די אנדערע.

דער ענגלענדער פילט אז ער האָט וואוהין צו פאָהרען, אז ווי שלעכט עס זאָל ניט זיין אין ענגלאַנד, קען ער נאָך אלץ באַקומען דאָרטען שטיצע פון דער רעגיערונג אין דער פאָרמע פון "דאָל". אין קאַנאַדע אָבער, אין דעם לאַנד, וואו מען האָט אים גליקען פארשפּרעכען ברענגענדיג אהער, באַ־קומט ער נאָר ניט, און וויל דאריבער דאָ ניט זיין.

בכלל פיהלט זיך דער ענגלענדער אין קאַנאַדע ווי ער וואָלט קאַנאַדע א טובה געטאָן דערמיט וואָס ער איז אהער געקומען. מען האָט אים צופיעל פארשפּראָכען אידער מען האָט אים באַוואוינען ער זאָל פאָרען נאָך קאַנאַדע, און דעדאַנק דערוואַרטעט דער ענגלענדער, אז קאַנאַדע דאַרף אַלץ טאָן פאר אים, אז דאָס לאַנד איז אים אַלץ שולדיג.

דער אייראָפּעער קומט אין קאַנאַדע אָהן פרעטענזיעס. ער קומט אין קאַנאַדע צו מאַכען דאָ זיין היים. ער פיהלט, אז ער דאַרף זיין א לאָיאַלער בירגער צו דעם לאַנד. וועלכע ניט אים א געלעגענהייט זיך צו אנטוויקלען, פאר דעם איז א טראַגעדיע, ווען מען שיקט אים אַרויס פון לאַנד.

דער אונטערשייד צווישען דעם ענגלענדער און דעם אייראָפּעער, איז דער אונטערשייד צווישען א בויער און דעם, וועלכער קומט מיט'ן צוזעץ צו געניסען פון פארטיגע פרוכט.

מיר מיינען ניט צו פאַראורטייל אַלע ענגלענדער, וועלכע קומען אין קאַנאַדע, אָבער דער אייראָפּעער איז אַלע מאָל א בעסערער בירגער מאַטעריאַל פאר'ן לאַנד.

דאָס מיאוס'ע וואָרט

פון אַן אייגענעם.

וואָס זאָגט איהר, רבותי, אויף די כינעזער, הא? אויב חוצפה! די יאַפּאַ־נער, זאָגען זיי, האַלטען מיט זיי מלחמה, וועהע, וועהע פעשרהיהן, ווי לאַזט מען עס נאָר ארויס פון מויל אַזאַ שרעקליך, אונ־ציוויליזירט וואָרט ווי "מלחמה".

נאָ דיר נאָר מלחמה! ערשטענס איז עס אַן אונמענשליכע זאַך, ווייל מיר ווייסען אַלע בפירוש, אז די וועלט־מלחמה איז געווען א מלחמה, כדי צו מאַכען איינמאָל פאר אַלע מאָל א סוף פון מלחמות און אויב די כינעזער ווייסען עס ניט, טאָ זאָלען זיי האַלטען פיסק. צווייר־טענס, זאָגט יאַפּאַן בפירוש, אז זי האָט נאָר ניט בדעה צו ערקלערען מלחמה גע־גען כינע; אז זי וויל ניט קיין מלחמה אונטער קיינע אומשטענדען; אז זי האָסט מלחמה; אז מלחמה איז ביי איהר טריף, ווי ביי א כשר'ן אידען איז חזיר טריף. א סימן האָט איהר, אז שוין א פאר חדשים זיינען יאַפּאַן שלאָגט די כינע־זער, באַמבאַרדירט כינעזישע שטעדט, וואַרפט באָמבעס אויף כינעזישע פרויען און קינדער און וויל עס דאָך ניט גאָרנ־פען מיט'ן וואָרט מלחמה. מלחמה — פע! דוקא פארקערהט! דאָס וואָס זי טוט אין כינא, טוט זי עס אויסשליסליך כדי צו באַפעסטיגען דעם שלום אין ווייר־טען מזרח. אַלא, וואָס דען — די כינע־זער זענען דאָך ניט דערוואַקסען צו פאר־שטעהן דעם פשט דערפון און זיי נעה־מען עס אַן פאר מלחמה. זיי האָבען, פארשטעהט איהר, לאַנגע צעיט אָבער קור־צען שכל. ווען עס זאָל ווירקליך זיין מלחמה, וואָלט דאָך די "ליגע אף נייס־שאַנס" זיך זיכער שוין לאַנג אריינגע־מישט און וואָלט באַשטראָפט די יאַפּאַ־נער מיט א באַיקאָט, ווי דער דין איז. נו, דאַרף מען שוין א בעסערען אַז א קלאַפּ־רערען באַווייז, אז עס איז ניט קיין מלחמה? זאָגט, נאָר אַליין!

איהר קענט עס רופען א סכסוך, א צוואַמענשטויס, א בראַנז'מאַנץ, אָבער לעמען השם נאָר ניט מיט'ן געפערליכען נאָמען "מלחמה". וואָרים מלחמות זע־נען אויס. אויס, איינמאָל פאר אַלע מאָל אויס.

איהר האָט דאָך מסתמא אמאָל גע־הערט די מעשה מיט'ן רבי'ן און זיין בעל־עגלה. ניין? באמת ניט? טאָ הערט:

דער רבי הקדוש עליו השלום, זאָל מאַרייך ימים ושנים זיין, איז איינמאָל געפאָהרען אין א הייליגער נסיעה. ווי־הי בדרך האָט זיך צוגעראָכען א באָר פון וואָר־גען. איז דער רבי אריין אין אַן אכסניה אין איטשקע, דער בעל עגלה, הייסט עס, איז געבליבען אין דרויסען מיט דער צו־בראָכענער באָר. אָבער באַלד איז ער אריין אין אכסניה און זיך אָנגערופען:

— רבי, קומט פאָהרען. דער וואָגען איז שוין פאַרריכט.

פאָהרענדיג רופט זיך אַן דער רבי צום בעל־עגלה:

— איטשקע, ווי קומט עס, וואָס דו האָסט אזוי שנעל פאַרריכט די באָר?

— איך האָב זי ניט פאַרריכט, רבי.

— וואו זשע האָסטו גענומען א באָר?

— פאַרשטעהט איהר מיך, רבי, האָט איטשקע גענטפערט, איך האָב דערזעהן א גוי'אישען וואָגען, בין איך צוגעגאַנגען צו איינע פון די דערער און האָב זי אַראָפּ־גערריטשקעט.

— וואָס האָסטו?

— אַראָפּגעטשוטשעט.

— איך פאַרשטעה ניט.

— נע... געלעקחנ'ט.

האָט דער רבי פאַרגלאַנצט די אויגען צום הימעל און זיך אָנגערופען:

— אוי, רבונו של עולם, וואָס פאר אַן אויסגעוועהלט פאָלק דיין פאָלק ישראל איז. א איך קען אַראָפּרריטשקען, אַראָפּ־טשוכען, לקחנ'ן, אָבער גנבה'נען — דאָס טוט א איך קיינמאָל ניט!

איהר וועט זעהן, רבותי, אז כינא וועט שווער באַצאָהלען פאר'ן בלבול וואָס זי האָט אויסגעטראָכט אויף יאַפּאַן, אז יענע האַלט מיט איהר מלחמה. מען וועט עס איהר ניט מוחל זיין און די שטראָף וועט זיכער זיין, אז די אייראָפּייאישע פעלקער, וועלכע האָבען געשיקט קריעגס שיפען קיין שאַנכאַי וועלען טיעפער און טיעפער דאָרט אריינשטעקען פיס. וואָרים כינא האָט מיט'ן וואָרט מלחמה ניט נאָר באַליידיגט יאַפּאַן, נאָר זי האָט באַליי־דיגט די גאַנצע מענשהייט וועלכע האָסט אזוי שטאַרק דאָס וואָרט מלחמה און הערט ניט אויף צו באַוואַפענען זיך מיט נייע האַרמאַטען, נייע קאַנאָנען, נייע קריעגס־שיפען, נייע לופט שיפען און גיפ־טיגע גאַזען און באָמבעס, וואָס קאָסטען אַפּ מיליאָנען א טאָג, אבי אויפצוהאַלטען דעם שלום אין דער וועלט און צו מאַכען מלחמות אונגעשעהן. דיי וצייג פעלקער וואָס זענען איצט פאַראַטעמלט אין זשע־נעוואַ אויף דער אנטוואַפנ